

مطالعه وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیأت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) در ایران طی سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۷۶^۱

سکینه انصافی^۲

چکیده: این پژوهش با هدف بررسی وضعیت کمی تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) اجرا شده است. برای این منظور میزان تولید اطلاعات علمی که در قالب انواع انتشارات ارائه شده‌اند طی سال‌های ۶۸ تا ۷۶ به همراه زمینه‌های موضوعی آنها مورد مطالعه قرار گرفته است. روش تحقیق پیمایشی است و اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده است. جامعه پژوهش اعضای هیأت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) شاغل در مراکز و مؤسسات تحقیقاتی و دانشگاه‌های دولتی می‌باشد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که ۵۹/۹ درصد از اعضای هیأت علمی دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۶۲/۵ درصد آنها در مرتبه مری قرار دارند. و در سال ۷۵ تولید اطلاعات علمی آنها به حداکثر رسیده است. بیشترین موضوعات نیز در زمینه جنگل‌شناسی و اکولوژی مرتع می‌باشد.

مقدمه

منابع طبیعی یکی از سرمایه‌هایی است که از جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، و حتی فرهنگی در کشور دارای اهمیت است. این منابع عبارتند از: آب، هوا،

۱. برگرفته از: سکینه انصافی، "مطالعه وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیأت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) در ایران طی سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۷۶". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۳۷۸.

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

زمین، جنگل، مرتع، حیات وحش و آبریان، که به لحاظ گستردگی، پوشش گیاهی آن شامل جنگل و مرتع انتخاب شده و زمینه موضوعی پژوهش حاضر را تشکیل داده‌اند.

اهمیت اطلاعات و تولید آن در زمینه جنگل و مرتع نیز همچون سایر زمینه‌ها از بعد برنامه‌ریزی و سیاستگذاری بسیار مهم است. امروزه برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی بدون وجود اطلاعات مورد نیاز ممکن نیست، و حتی وجود امکانات اقتصادی و مالی نیز خودبه‌خود امکان برنامه‌ریزی را تضمین نمی‌کند. برای برنامه‌ریزی به اطلاعات جامع و مفصل و دقیق درباره امکانات و منابع نیاز است. در این میان شرط هرگونه اقدام جهت تولید، آگاهی از توانایی‌ها و قابلیت‌ها است. از این رو، باید ذخایر اطلاعاتی را شناخت.

پژوهش حاضر به منظور شناخت وضعیت گذشته و موجود تولید اطلاعات در بخش جنگل و مرتع طراحی شده و امکان شناسایی توانایی‌ها و قابلیت‌ها و نیز نقاط ضعف و کمبودها را در آینده تا حدی فراهم خواهد آورد.

در نهایت، این تحقیق با هدف بررسی وضعیت تولید اطلاعات علمی در زمینه‌های موضوعی جنگل و مرتع و روند آن طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶ توسط اعضای هیأت علمی این بخش به انجام رسیده و علاوه بر آن مسائل و مشکلات آنها در ارتباط با تولید اطلاعات نیز مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

اهمیت سنجش تولید اطلاعات علمی در بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) از جنبه‌های مختلفی حائز اهمیت است. از طریق آن می‌توان به تصویر عینی از فعالیت‌های علمی در زمینه جنگل و مرتع دست یافت. همچنین می‌توان به ابزار مناسب برای سیاستگذاری و برنامه‌ریزی صحیح و شناخت وضعیت گذشته، موجود، و آینده دست یافت و امکان بیشتری برای هدف‌دار کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی در بخش جنگل و مرتع فراهم آورد. علاوه بر آن، زمینه شناسایی توانایی‌ها، قابلیت‌ها، نقاط ضعف، و کمبودها در تولید اطلاعات علمی در بخش جنگل و مرتع فراهم می‌شود.

بیان مسئله

جنگل‌ها و مراتع ایران در طول تاریخ و در اثر گذشت زمان در معرض صدمات و تخریب‌های فراوان قرار گرفته و اکنون حفظ و نگهداری آنچه باقی مانده از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. این مسئله لزوم برنامه‌ریزی جامع و اصولی را برای حفظ و احیای آنها طلب می‌کند. مبنای دستیابی به این امر مهم فقط از طریق تلاش‌ها و فعالیت‌های علمی در این بخش

که مبنای کار و برنامه‌ریزی است، میسر خواهد شد. از آنجا که عمده فعالیت‌های علمی و پژوهشی در هر بخش توسط اعضای هیأت علمی آن بخش به انجام می‌رسند و نتایج حاصل از این فعالیت‌ها عمدتاً در قالب انتشارات علمی و در انواع مختلف آن از جمله کتاب، مقاله، گزارش، و غیره منتشر می‌شود، از این رو سنجش آنها می‌تواند مبنایی مناسب برای شناخت وضعیت تولید اطلاعات علمی محسوب شود.

اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع نیز با فعالیت‌های علمی خود اطلاعات علمی مورد نیاز این بخش را فراهم می‌سازد و از این طریق با ارائه راه کارهای مناسب جهت بهره‌برداری منظم انسان از منابع طبیعی و حفظ و جلوگیری از نابودی این منابع عظیم در تلاش هستند. مسئله اساسی مورد نظر در این پژوهش آن است که دریاپیم وضعیت تولید اطلاعات علمی بخش جنگل و مرتع در سطح کشور توسط اعضای هیأت علمی این بخش به چه صورت است؟ در این مطالعه ابتدا تولید اطلاعات علمی اعضای هیأت علمی این بخش از نظر کمی و در زمینه رشته تخصصی با توجه به نوع آن اعم از کتاب، مقاله، گزارش، و غیره مورد بررسی قرار خواهد گرفت. همچنین زمینه‌های موضوعی تولیدات علمی آنان بررسی شده و در ادامه روند تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی این بخش طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶ نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد. علاوه بر موارد فوق در این پژوهش مسائل، مشکلات و تنگناهای اعضای هیأت علمی در تولید اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد. شناسایی و از بین بردن موانع و مشکلات نیز بدون شک نقش مؤثری را در افزایش تولید اطلاعات علمی آنان خواهد داشت و در نتیجه امکان حفظ و نگهداری مطلوب‌تر نعمت‌های الهی یعنی منابع طبیعی فراهم خواهد آمد.

اهداف پژوهش

هدف کلی پژوهش کشف وضعیت تولید اطلاعات علمی اعضای هیأت علمی بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) طی سال‌های ۱۳۶۸ - ۱۳۷۶ است. در این راستا موارد زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۱. تعیین میزان تولید کتاب توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛
۲. تعیین میزان تولید مقاله (مقاله در نشریات، مقاله در سمینارها) توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛
۳. تعیین میزان تهیه طرح پژوهشی توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛
۴. تعیین میزان تولید گزارش توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛

۵. تعیین میزان تولید جزوه توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛
۶. تعیین زمینه‌های موضوعی اطلاعات تولید شده توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛
۷. تعیین نقش اعضای هیأت علمی مورد پژوهش از نظر تألیف، ترجمه، و گردآوری در تولید کتاب، مقاله در نشریات، گزارش‌ها و جزوه‌ها؛
۸. تعیین روند تولید اطلاعات علمی در طول سال‌های مورد پژوهش (۶۸-۷۶) توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع؛

فرضیه‌های پژوهش

۱. میان آخرین مدرک تحصیلی اعضای هیأت علمی و میزان تولید اطلاعات علمی آنها رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۲. میان مرتبه اعضای هیأت علمی و میزان تولید اطلاعات علمی آنها رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۳. میان سابقه کار آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی و میزان تولید اطلاعات علمی آنها رابطه معنی‌دار وجود دارد.
۴. میان میزان آشنایی اعضای هیأت علمی به زبان انگلیسی و میزان تولید اطلاعات علمی آنها رابطه معنی‌دار وجود دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

روش تحقیق

روش پژوهش پیمایشی و از نوع تحلیلی است. جامعه آماری شامل کلیه اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع در بخش دولتی و در سراسر ایران است که شاغل در دانشگاه‌ها و مراکز و مؤسسات تحقیقات منابع طبیعی می‌باشند.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

مشخصات عمومی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه

میزان تحصیلات

براساس نتایج مندرج در جدول ۱ بیشترین تعداد اعضای هیأت علمی (۵۵/۹ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد هستند.

جدول ۱. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی به تفکیک مقاطع تحصیلی

درصد تجمعی	درصد	فراوانی	مدرک علمی (مقطع)
۰/۷	۰/۷	۱	کارشناسی
۵۶/۶	۵۵/۹	۷۶	کارشناسی ارشد
۸۷/۵	۳۰/۹	۴۲	دکتری
۸۹	۱/۵	۲	فوق دکتری
۸۹/۷	۰/۷	۱	دانشجوی کارشناسی ارشد
۱۰۰	۱۰/۳	۱۴	دانشجوی دکتری
—	۱۰۰	۱۳۶	جمع

مرتبۀ هیأت علمی

همچنین بیشترین افراد (۶۲/۵ درصد) دارای مرتبه مربی و کمترین آنها (۵/۱ درصد) دارای

مرتبه استادی هستند.

جدول ۲. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی به تفکیک مرتبه هیأت علمی

درصد تجمعی	درصد با حذف موارد بدون جواب	درصد	فراوانی	مرتبه هیأت علمی
۶۶/۴	۶۶/۴	۶۲/۵	۸۵	مربی
۸۷/۵	۲۱/۱	۱۹/۹	۲۷	استادیار
۹۴/۵	۷	۶/۶	۹	دانشیار
۱۰۰	۵/۵	۵/۱	۷	استاد
—	—	۵/۹	۸	بدون جواب
—	۱۰۰	۱۰۰	۱۳۶	جمع

سابقه کار

براساس نتایج مندرج در جداول ۳ و ۴ سابقه کار آموزشی اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع حداکثر تا ۳۷ سال و با میانگین ۵/۹۱ سال است. ۸۶ درصد از اعضای هیأت علمی مورد مطالعه دارای سابقه کار از ۱ تا ۳۶ سال در امور پژوهشی بوده و میانگین سابقه کار پژوهشی به طور کلی ۸/۰۱۶ سال است.

جدول ۳. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی برحسب سابقه کار آموزشی

ردیف	سابقه (سال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	۰	۵۵	۴۰/۴	۴۰/۴۵
۲	۱-۳	۲۳	۱۶/۹	۵۷/۳
۳	۴-۶	۲۲	۱۶/۲	۷۳/۳
۴	۷-۹	۷	۵/۱	۷۸/۶
۵	۱۰-۱۲	۳	۲/۲	۸۰/۸
۶	۱۳-۱۵	۳	۲/۲	۸۳/۰
۷	۱۶-۱۸	۲	۱/۵	۸۴/۵
۸	۱۹-۲۱	۵	۳/۷	۸۸/۲
۹	۲۲-۲۴	۳	۲/۲	۹۰/۴
۱۰	۲۵-۲۷	۲	۱/۵	۹۱/۹
۱۱	۲۸-۳۰	۵	۳/۷	۹۵/۶
۱۲	۳۱-۳۳	۰	۰	۹۵/۶
۱۳	۳۴-۳۶	۲	۱/۵	۹۷/۱
۱۴	۳۷-۳۹	۱	۰/۷	۹۷/۸
۱۵	بدون جواب	۳	۲/۲	۱۰۰
۱۶	جمع	۱۳۶	۱۰۰	-

جدول ۴. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی برحسب سابقه کار پژوهشی

ردیف	سابقه (سال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	۰	۱۹	۱۴	۱۴
۲	۱-۳	۲۱	۱۵/۵	۲۹/۵
۳	۴-۶	۳۲	۲۳/۵	۵۳
۴	۷-۹	۱۷	۱۲/۵	۶۵/۵
۵	۱۰-۱۲	۹	۶/۶	۷۲/۱
۶	۱۳-۱۵	۹	۶/۶	۷۸/۷
۷	۱۶-۱۸	۵	۳/۸	۸۲/۵
۸	۱۹-۲۱	۴	۲/۹	۸۵/۴
۹	۲۲-۲۴	۴	۲/۹	۸۸/۳
۱۰	۲۵-۲۷	۴	۲/۹	۹۱/۹
۱۱	۲۸-۳۰	۲	۱/۵	۹۲/۷
۱۲	۳۱-۳۳	۰	۰	۹۲/۷
۱۳	۳۴-۳۶	۱	۰/۷	۹۳/۴
۱۴	بدون جواب	۹	۶/۶	۱۰۰
۱۵	جمع	۱۳۶	۱۰۰	-

آشنایی با زبان انگلیسی

میزان آشنایی اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع به زبان انگلیسی در جدول ۵ آمده است. چنانچه ملاحظه می شود ۴۱/۹ درصد آنها در حد خوب با زبان انگلیسی آشنایی دارند.

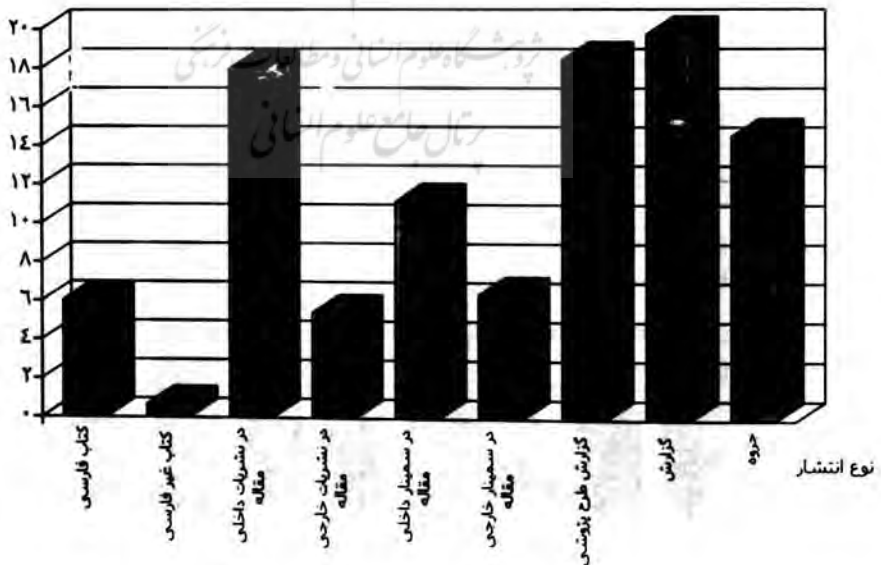
جدول ۵. توزیع فراوانی اعضای هیأت علمی برحسب میزان آشنایی با زبان انگلیسی

میزان آشنایی با زبان انگلیسی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خوب	۵۷	۴۱/۹	۴۱/۹
متوسط	۷۲	۵۲/۹	۹۴/۸
ضعیف	۶	۴/۵	۹۹/۳
ناآشنا	۱	۰/۷	۱۰۰
جمع	۱۳۶	۱۰۰	—

وضعیت کمی تولید اطلاعات

نمودار ۱ توزیع درصد انواع تولیدات علمی را نشان می دهد چنانکه ملاحظه می شود از لحاظ کمی بیشترین اطلاعات علمی تولید شده طی سال های مورد بررسی (۶۸-۷۶) گزارش است. بعد از آن، گزارش طرح های پژوهشی و مقاله در نشریات داخلی بالاترین درصد را دارا هستند.

درصد

نمودار ۱. توزیع درصد انواع تولیدات علمی

جدول ۶ توزیع کل تولیدات علمی اعضای هیأت علمی مورد مطالعه را به تفکیک نقش‌هایی که در آنها داشته‌اند، نشان می‌دهد. چنانکه ملاحظه می‌شود ۸۵/۸ درصد از تولیدات علمی به صورت تألیف، ۵/۵ درصد به صورت ترجمه و ۸/۷ درصد نیز به صورت گردآوری است.

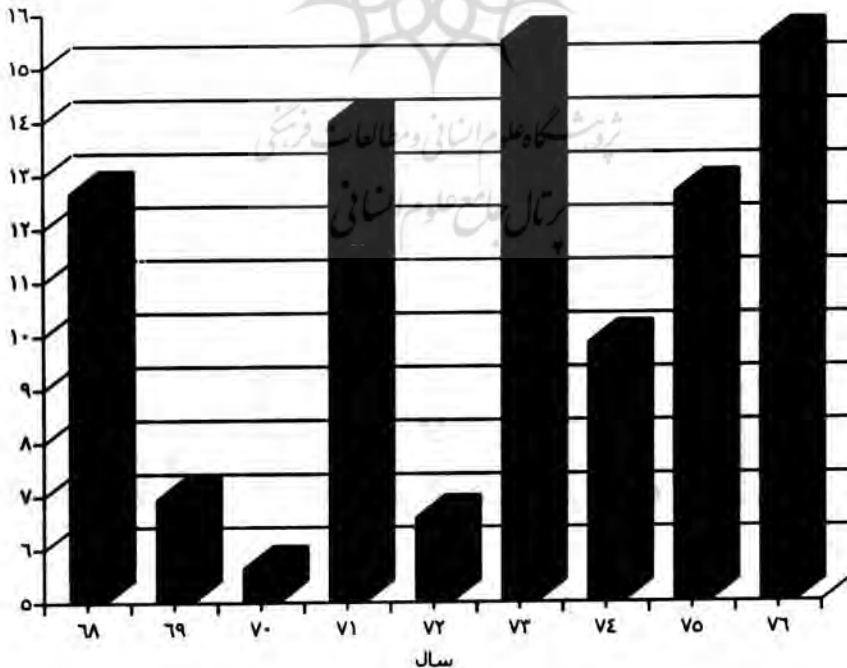
جدول ۶. توزیع فراوانی کل تولیدات علمی به تفکیک نقش آنها

نوع	تالیف		ترجمه		گردآوری		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
کل تولیدات علمی*	۸۱۸	۸۵/۸	۵۳	۵/۵	۸۳	۸/۷	۹۵۴
							۱۰۰

* کل تولیدات علمی شامل کتاب، مقاله در نشریات، گزارش و جزوه.

روند تولید اطلاعات طی سال‌های ۶۸ تا ۷۶

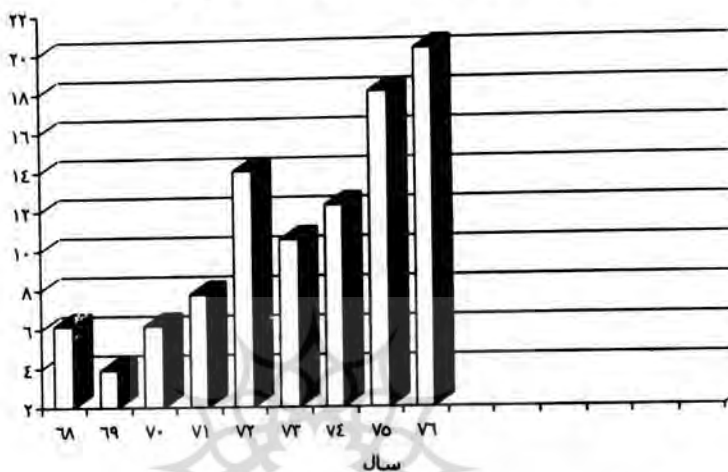
نمودار ۲ روند تولید کل کتاب‌های فارسی و غیرفارسی را توسط اعضای هیأت علمی مورد مطالعه نشان می‌دهد. براساس این نمودار تولید کتاب از سال ۶۸ تا ۷۰ دارای روند نزولی بوده است. در سال ۷۱ با افزایش روبه‌رو بوده و در سال بعد مجدداً کاهش یافته است. از سال ۷۴ به بعد روند افزایش تدریجی ملاحظه می‌شود.

نمودار ۲. توزیع درصد کل کتاب‌های فارسی و غیرفارسی به تفکیک سال انتشار

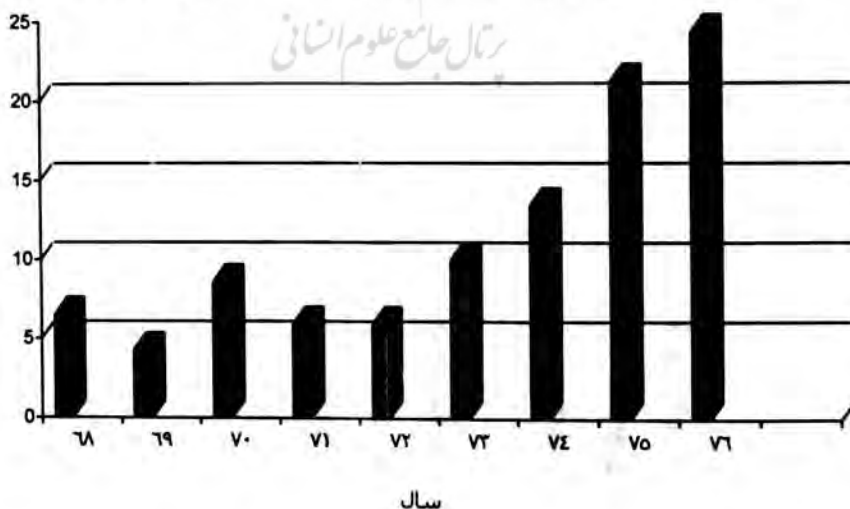

نمودار ۳ روند تولید مقالات در نشریات داخلی و خارجی را نشان می‌دهد در این نمودار ملاحظه می‌شود که از سال ۶۹ تا ۷۲ روند روبه رشدی در این خصوص وجود داشته است. همچنین از سال ۷۳ تا سال ۷۶ نیز روند روبه رشدی ملاحظه می‌شود.

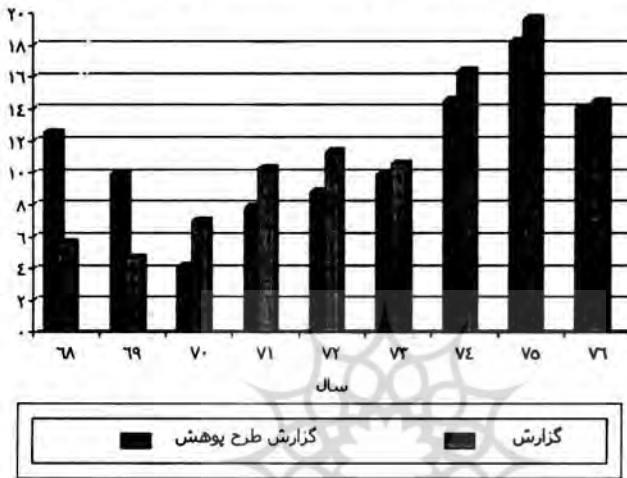
نمودار ۳. توزیع درصد کل مقاله‌ها در نشریات داخلی و خارجی به تفکیک سال انتشار

به طور کلی روند ارائه مقالات در سمینارهای داخلی و خارجی همچنان که در نمودار ۴ آمده است از سال ۷۰ تا سال ۷۵ با روند افزایشی همراه بوده و در سال ۷۶ با کاهش روبه‌رو شده است.

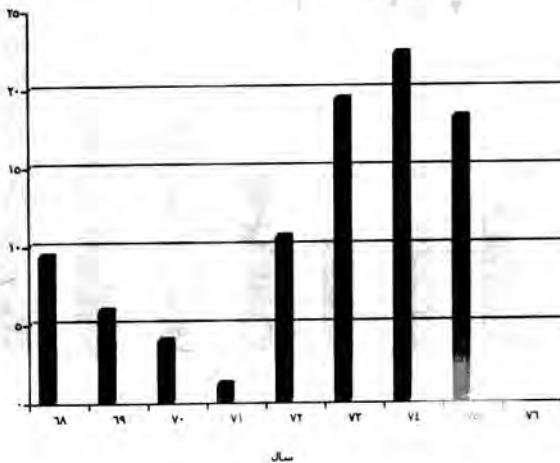
نمودار ۴. توزیع درصد کل مقاله‌ها در سمینارهای داخلی و خارجی به تفکیک سال

نمودار ۵ نیز روند تولید انواع گزارش‌ها اعم از گزارش‌های طرح‌های پژوهشی و سایر گزارش‌ها را طی سال‌های ۶۸ تا ۷۶ نشان می‌دهد. در این نمودار ملاحظه می‌شود که روند تولید آن از سال ۶۸ تا ۷۰ با کاهش همراه بوده و از سال ۷۱ تا ۷۵ روبه افزایش گذاشته است.

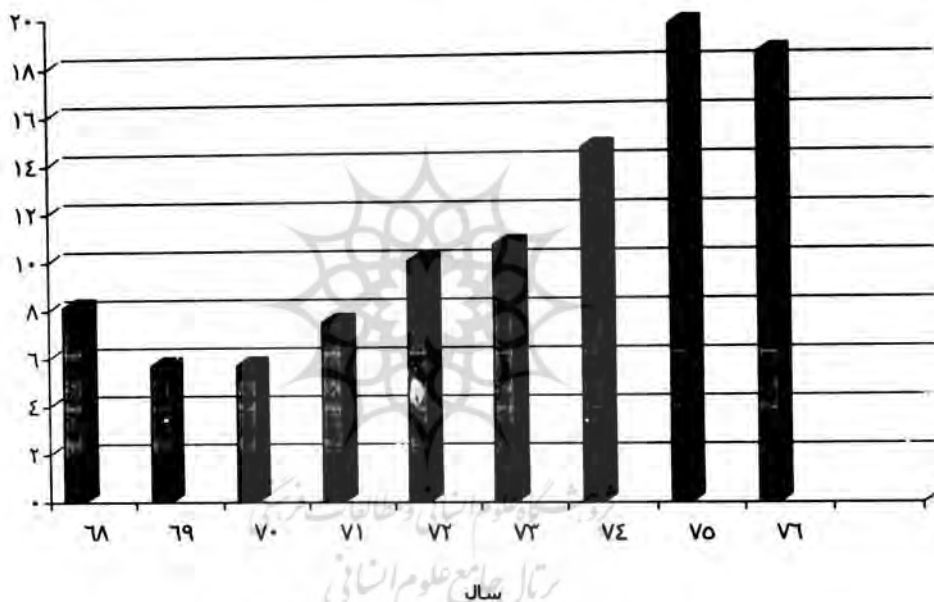
نمودار ۵. توزیع درصد گزارش‌های طرح‌های پژوهشی و سایر گزارش‌ها به تفکیک سال انتشار

نمودار ۶ روند تولید جزوات توسط اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع را نشان می‌دهد این نمودار نشانگر آن است که از سال ۶۸ تا ۷۱ روند تولید جزوه سیر نزولی داشته اما از سال ۷۲ با روند رو به رشدی روبه‌رو بوده است.

نمودار ۶. توزیع درصد جزوه‌ها به تفکیک سال

نمودار ۷ نیز روند کل تولید اطلاعات علمی طی سال‌های ۶۸ تا ۷۶ را برحسب درصد نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود سال ۱۳۶۹ و ۱۳۷۰ نسبت به سال ۱۳۶۸ کاهش در تولید اطلاعات علمی به وجود آمده، اما از سال ۷۱ تا سال ۷۵ مرتباً افزایش در تولید ملاحظه می‌شود به نحوی که ۱۹/۵۹ درصد از کل تولیدات متعلق به سال ۷۵ است. اما در سال ۷۶ نسبت به سال ۷۵ کاهشی معادل ۱/۳۱ درصد را شاهد هستیم. میانگین متوسط رشد سالانه تولید اطلاعات علمی معادل ۱۳/۹ درصد است.

نمودار ۷. توزیع درصد کل تولیدات علمی به تفکیک سال

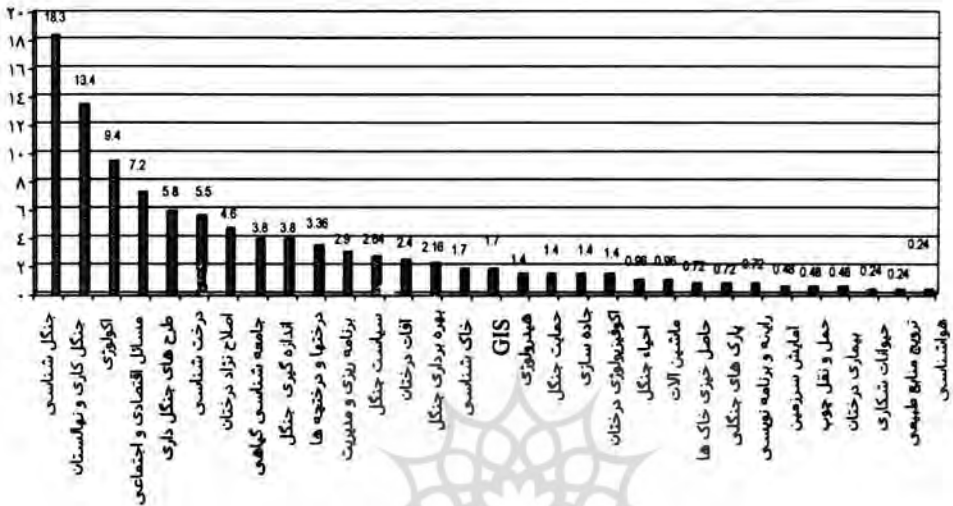
موضوع‌ها^۱

وضعیت درصد موضوع‌های کل تولیدات علمی به تفکیک جنگل و مرتع در نمودارهای ۸ و ۹ ارائه شده است.

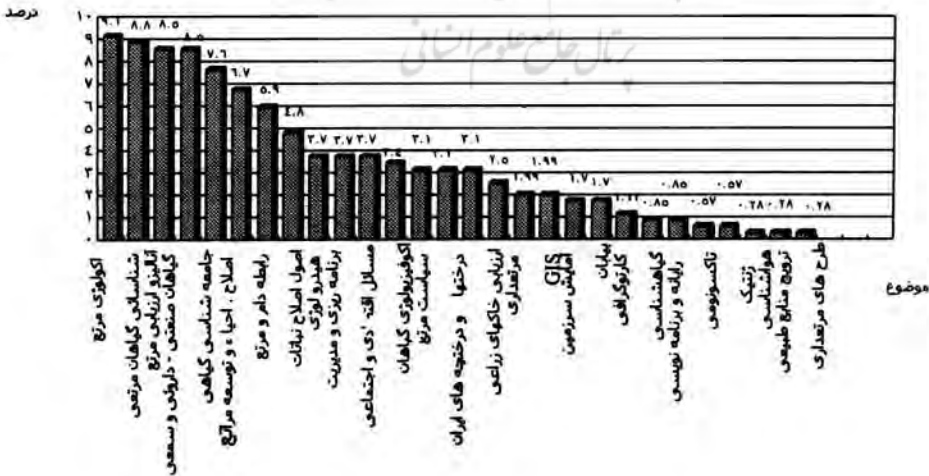
براساس نتایج به دست آمده مندرج در نمودار ۸، از ۳۱ موضوع مورد نظر در زمینه جنگل، بالاترین سهم مربوط به جنگل‌شناسی است.

و نیز از مجموع ۲۸ موضوع در نظر گرفته شده در زمینه مرتع، بالاترین سهم متعلق به موضوع اکولوژی مرتع است که نتایج حاصل در نمودار ۹ ملاحظه می‌شود.

۱. موضوع‌های انتخاب شده در زمینه جنگل و مرتع از اصطلاحنامه CAB، کتاب راهنمای انتخاب رشته‌های تحصیلی کشاورزی و منابع طبیعی، و همچنین نظرات استادان جنگل و مرتع استخراج شده‌اند.

نمودار ۸. توزیع درصد موضوع های کل تولیدات علمی در زمینه جنگل

نمودار ۹. توزیع درصد موضوع های کل تولیدات علمی در زمینه مرزها

مهم‌ترین مسائل و مشکلات تولید اطلاعات

مسائل و مشکلات و تنگناهای مربوط به فعالیت‌های پژوهشی تولید اطلاعات اعضای هیأت علمی به‌طور کلی به پنج دسته تقسیم شده و میزان شدت وجود هر شکل در طیف ۶ قسمتی لیکرت مورد مطالعه قرار گرفت. بنابر نظرات اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع، از مجموع مشکلات تعیین شده، ۱۰ مشکل زیر به ترتیب دارای بالاترین اولویت بوده‌اند.

۱. وجود موانع مختلف برای شرکت در سمینارها، همایش‌ها، و محافل علمی داخل و خارج از کشور؛

۲. کمبود منابع علمی در دسترس؛

۳. کمبود بودجه؛

۴. نبودن دوره‌های بازآموزی و آموزش‌های ضمن خدمت در داخل و خارج؛

۵. طولانی بودن مراحل تصویب طرح‌ها، کتاب‌های تألیفی، ترجمه‌های ارائه شده؛

۶. طولانی بودن مشکلات مربوط به چاپ و انتشار مقاله‌ها، کتاب‌ها و...؛

۷. پایین بودن میزان حق تحقیق؛

۸. توزیع نامناسب بودجه میان بخش‌های مختلف؛

۹. عدم برنامه‌ریزی مناسب؛

۱۰. کم‌ارزش بودن کارهای علمی در جامعه؛

مشکلات دیگر مورد اشاره از سوی اعضای هیأت علمی به شرح ذیل است:

- نامشخص بودن اعتبار تخصیصی هر طرح در هر سال؛

- مدیریت ضعیف در مراکز تحقیقاتی؛

- نبود نظام تحقیقاتی با برنامه زمانی مشخص؛

- ناهماهنگی تحقیقات کاربردی و اجرا؛

- نبود تبادل علمی با کشورهای پیشرفته جهان؛

- رابطه‌گرایی به جای ضابطه‌گرایی در امور پژوهشی؛

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌های مورد نظر در تحقیق با کمک شاخص‌های آماری و ضرایب همبستگی پیرسون و اسپیرمن آزمون شده که نتایج حاصل در جدول ۷ به‌طور خلاصه ارائه شده است. آزمون فرضیه‌های تحقیق در کلیه چهار فرضیه مطرح شده مورد تأیید قرار گرفته و نشان داده شد که میان درجه تحصیلی، مرتبه علمی، سابقه کار آموزشی و پژوهشی، و میزان آشنایی به زبان انگلیسی با میزان تولید اطلاعات علمی رابطه معنی‌دار برقرار است.

جدول ۷. ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته (کل تولیدات علمی) و مقادیر آنها

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضرایب مورد استفاده	مقدار	سطح معنی داری	نتیجه
مرتبه اعضای هیأت علمی	کل تولیدات علمی	اسپیرمن	۰/۳۵۹۹	۰/۰۰۰	معنی دار در سطح ۱٪
سابقه کار آموزشی	—	پیرسون	۰/۲۲۷۲	۰/۰۰۹	—
سابقه کار پژوهشی	—	پیرسون	۰/۳۸۲۴	۰/۰۰۰	—
آشنایی با رساله انگلیسی	—	اسپیرمن	۰/۲۰۰۱	۰/۰۲۰	معنی دار در سطح ۵٪
آخرین مدرک تحصیلی	—	اسپیرمن	۰/۳۲۸۸	۰/۰۰۰	معنی دار در سطح ۱٪

نتایج

بر اساس تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از تحقیق نتایج به دست آمده به شرح زیر ارائه می شود:

۵۶/۶ درصد از اعضای هیأت علمی مورد مطالعه دارای تحصیلات کارشناسی ارشد بوده که ۳۲/۴۷ درصد آنها در رشته مرتع و آب خیزداری تحصیل کرده اند. ۴۰/۲ درصد نیز دارای تحصیلات دکتری یا شاغل به تحصیل در این مقطع و بیشترین آنها در رشته جنگل داری و جنگل شناسی مشغول تحصیل هستند. علاوه بر آن، ۱/۵ درصد دارای مدرک تخصصی فوق دکتری در رشته های جنگل داری و جنگل شناسی و ۰/۷ درصد نیز دارای مدرک کارشناسی در رشته جنگل می باشند.

همچنین از مجموع اعضای هیأت علمی دارای تحصیلات کارشناسی ارشد، ۹۴/۸ درصد در داخل و ۵/۲ درصد آنها در خارج کشور تحصیل کرده اند. از اعضای هیأت علمی دارای مدرک دکتری نیز ۲۵ درصد از داخل و ۷۵ درصد آنها از خارج کشور فارغ التحصیل شده یا شاغل به تحصیل می باشند.

از مجموع اعضای هیأت علمی مورد مطالعه ۶۲/۵ درصد دارای مرتبه هیأت علمی مربی، ۱۹/۹ درصد استادیار، ۶/۶ درصد دانشیار و ۵/۵ درصد آنها دارای مرتبه استادی هستند. اکثریت اعضای هیأت علمی مربی تاریخ ورود به مرتبه آنها سال های ۷۲ تا ۷۷ بوده است که حکایت از افزایش قابل توجه اعضای هیأت علمی بخش جنگل و مرتع طی برنامه دوم دارد.

میانگین سن اعضای هیأت علمی مورد مطالعه ۴۰ سال بوده که در محدوده ۲۷ تا ۶۶ سال قرار دارند. بیشترین فراوانی مشاهده شده در محدوده سنی ۳۷-۴۱ سال (۲۴/۲ درصد) و کمترین آن در محدوده ۶۶-۶۲ سال (۳/۷ درصد) است.

اعضای هیأت علمی مورد مطالعه دارای میانگین سابقه کار پژوهشی ۸/۰۱۶ سال،

میانگین سابقه کار آموزشی ۵/۹۱ سال و میانگین سابقه کار اجرایی ۲/۶۵ سال هستند.

- ۶۷/۶ درصد از اعضای هیأت علمی مورد مطالعه از نظر نوع استخدام رسمی قطعی، ۱۳/۲ درصد رسمی آزمایشی و ۷/۴ درصد نیز پیمانی هستند. تنها ۱۱/۸ درصد آنها به صورت قراردادی طرح سربازی یا بورسیه آموزش عالی مشغول به کارند.

- ۹۹/۲ درصد از اعضای هیأت علمی مورد مطالعه با زبان انگلیسی آشنا بوده ضمن آنکه ۱۱/۷ درصد آنها با زبان آلمانی و ۱۰/۳ درصد نیز با زبان فرانسه آشنایی دارند.

- هر یک از اعضای هیأت علمی مورد مطالعه به طور متوسط ۱/۶۵ مجله علمی اعم از داخلی یا خارجی مرتبط با رشته تخصصی را مشترک بوده و متوسط سهم هر فرد از مجلات داخلی ۱/۰۹۶، و از مجلات خارجی ۰/۵۵۶ مورد است.

- نتایج به دست آمده از مطالعه حاضر نشان می دهد از مجموع اعضای هیأت علمی ۲۹/۴ درصد آنها از اینترنت در دستیابی به اطلاعات استفاده می کنند. همچنین در بهره گیری از بانک های اطلاعاتی ۳۷/۵ درصد از بانک CAB، ۳۶/۸ از بانک AgriS و ۲۰/۶ درصد از بانک Agricola استفاده می کنند.

- از میان انواع اطلاعات علمی تولید شده ۶ درصد آن کتاب فارسی، ۶۵ درصد در کتاب غیر فارسی، ۱۷/۹ درصد آنها مقاله در نشریات داخلی، ۵/۴ درصد مقاله در نشریات خارجی، ۱۱/۱ درصد مقاله در سمینار داخلی، ۶/۳۵ درصد مقاله در سمینار خارجی، ۱۸/۴ درصد گزارش نهایی طرح پژوهشی، ۱۹/۷ درصد سایر گزارش ها و ۱۴/۵ درصد نیز جزوه می باشد.

- بررسی روند کلی اطلاعات علمی تولید شده طی سال های ۶۸ تا ۷۶ نشان می دهد که ۸/۱۲ درصد از این تولیدات در سال ۶۸ بوده است، طی سال های ۶۹ و ۷۰ این میزان روبه کاهش بوده و از سال ۷۱ دارای روندی رو به رشد بوده، در سال ۷۵ به حداکثر خود که سهمی معادل ۱۹/۵۹ درصد را شامل می شود رسیده است. در سال ۷۶ این تولید نسبت به سال ۷۵ با کاهش روبه رو بوده و سهم آن به ۱۸/۲۸ درصد رسیده است.

- بررسی توزیع زمینه های موضوعی اطلاعات تولید شده نشان می دهد از بین ۳۱ موضوع در بخش جنگل، موضوع جنگل شناسی با سهم ۱۸/۳ درصد، بالاترین اولویت را داشته است. همچنین از بین ۲۸ موضوع در بخش مرتع، اکولوژی مرتع با سهمی معادل ۹/۱ درصد از کل تولیدات، بالاترین اولویت را دارد.

- بیشترین موضوع کتاب های تولید شده اعضای هیأت علمی مورد مطالعه در زمینه جنگل، جنگل شناسی و در زمینه مرتع و گیاه شناسی است. همچنین بیشترین موضوع مقالات تولید شده در مجلات در زمینه جنگل، جنگل شناسی و در زمینه مرتع، گیاهان صنعتی - دارویی و

سمی است. بیشترین موضوع مقالات ارائه شده در سمینارها در زمینه جنگل، مسائل اقتصادی - اجتماعی و در زمینه مرتع، اصول اصلاح نباتات، گیاهان صنعتی - دارویی و سمی و همچنین آنالیز و ارزیابی مراتع است. بیشترین موضوع گزارش طرح‌های پژوهشی در زمینه جنگل، جنگل‌شناسی و در زمینه مرتع، اکولوژی مرتع است. بیشترین موضوع گزارش‌ها نیز در زمینه جنگل، به جنگل‌کاری و نهالستان و در زمینه مرتع به آنالیز و ارزیابی مراتع اختصاص دارد. در جزوات تولید شده نیز بیشترین موضوع در زمینه جنگل، جنگل‌شناسی و در زمینه مرتع، شناسایی گیاهان مرتعی است.

- آزمون فرضیه‌های تحقیق در کلیه چهار فرضیه مطرح شده مورد تأیید قرار گرفته و نشان داده شد که میان درجه تحصیلی، مرتبه علمی، سابقه کار آموزشی و پژوهشی، و میزان آشنایی به زبان انگلیسی با میزان تولید اطلاعات علمی رابطه معنی‌دار برقرار است.

پیشنهادها

۱. از آنجا که اکثریت اعضای هیأت علمی مورد مطالعه به این مشکل اشاره داشتند که از عنوان‌ها و تولیدات علمی توسط سایر اعضای هیأت علمی در بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) بی‌اطلاع‌اند و نیز بسیاری از تولیدات علمی در قالب انتشاراتی وجود دارد که در کتابخانه و مراکز استانی بدون اطلاع دیگران باقی مانده است، لذا پیشنهاد می‌شود بانک اطلاعاتی از اطلاعات تولید شده در بخش منابع طبیعی (جنگل و مرتع) تدوین و پیوسته روزآمد شود.
۲. پیشنهاد می‌شود میان فعالیت‌های تولید اطلاعات مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی ارتباط بیشتری برقرار شود تا ضمن بهره‌گیری از توانایی‌ها و امکانات یکدیگر، از انجام کارهای تکراری جلوگیری به عمل آید.
۳. از آنجا که برای پیشبرد فعالیت‌های تولید اطلاعات به کتابخانه‌های تخصصی نیاز است پیشنهاد می‌شود در هر یک از مراکز استان‌ها با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کتابخانه‌های تخصصی راه‌اندازی شده و در نهایت این کتابخانه به کتابخانه تخصصی و بزرگ در تهران مرتبط شود.
۴. با توجه به این که رابطه میان میزان تولید اطلاعات و بهره‌گیری از اینترنت و سایر بانک‌های اطلاعاتی معنی‌دار نیست، به نظر می‌رسد این امر تا حدی ناشی از عدم استفاده صحیح و نبود افراد متخصص باشد. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود اولاً آموزش‌های لازم در بهره‌گیری مناسب از این بانک‌ها ارائه شده و ثانیاً از افراد متخصص آشنا نیز استفاده شود.
۵. پیشنهاد می‌شود در فرایند تولید اطلاعات بخش جنگل و مرتع نیازهای جامعه و

- دستگاه‌های اجرایی مرتبط مورد توجه قرار گیرد و با توجه به سیاست‌های اعلام شده از طرف برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران، اولویت‌های موضوع‌ها به تفصیل مشخص شود. در این تحقیق وضعیت موضوعات مورد مطالعه مشخص شده است. از این رو لازم است در مورد موضوعاتی که کمتر مورد توجه قرار گرفته و در اولویت نیازها نیز قرار دارند فعالیت‌های بیشتری صورت گیرد.
۶. پیشنهاد می‌شود امکانات خرید کتاب، اشتراک نشریات، و عضویت در مجامع و انجمن‌ها برای اعضای هیأت علمی بیشتر فراهم آید. برگزاری مرتب نمایشگاه‌های کتاب تخصصی، معرفی مجلات تخصصی داخلی و خارجی، معرفی انجمن‌ها و مجامع تخصصی جهت عضویت افراد می‌تواند در این زمینه مؤثر واقع شود.
۷. امکان مسافرت‌های خارجی و داخلی با برنامه‌ریزی دقیق و هدف‌دار برای اعضای هیأت علمی فراهم، و سعی شود از این سفرها حداکثر بهره‌برداری به عمل آید.
۸. لازم است از سوی مرکز اطلاعات تخصصی، اطلاعات زمینه‌های رشته جنگل و مرتع پیوسته جمع‌آوری، ترجمه و به مراکز و مؤسسات تحقیقاتی و دانشگاه‌ها ارسال شود.

مآخذ

۱. آقابخش، علی. "اطلاعات و فقر اطلاعاتی". اطلاع‌رسانی، دوره دهم، شماره ۱ (بهار ۷۲): ۱۸-۲۳.
۲. ابرامی، هوشنگ. شناختی از دانش‌شناسی (علوم کتابداری و دانش‌شناسی). تهران: انجمن کتابداران ایران، ۱۳۵۶.
۳. اسفندی، علی. "عوامل مؤثر بر تحقیق"، در سمینار تحقیق و توسعه. مجموعه مقالات و سخنرانی‌های ارائه شده. تهران: سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، (۱۳۶۸).
۴. اعتماد، شاپور. "تصویر علمی ایران در جهان". اطلاع‌رسانی، دوره دهم (جدید) ۴ (بهار ۷۳): ۴۲-۵۳.
۵. افتداری، علی محمد. سازمان و مدیریت سیستم و رفتار سازمانی. تهران: انتشارات مولوی، ۱۳۷۲.
۶. انصافی، سکینه. گزارش طرح پژوهشی بررسی میزان مشارکت ایرانیان در پایگاه اطلاعاتی SCI در گروه علوم پایه طی سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۷. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۷۷.
۷. براون، تیبور؛ گلاتزل، ولگانگ؛ شوبرت، آندرناس. "شاخص‌های علوم‌سنجی، ارزیابی تطبیقی فعالیت‌های انتشاراتی و تاثیرگذاری ارجاعات در ۳۲ کشور". ترجمه محمد اسماعیل ریاحی. رهیافت، ۸ (بهار ۱۳۷۴): ۷۰-۸۰.
۸. بیزن‌پور، محسن. راهنمای انتخاب گرایش‌های تحصیلی در مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. تبریز: انتشارات احرار، ۱۳۷۴.
۹. بیگلر، محمدحسین. "مطالعه وضعیت کمی تولید اطلاعات اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی تبریز". پایان‌نامه فوق‌لیسانس کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.
۱۰. باپون، پیر؛ بار، رمی. "نظام‌های علمی - تکنولوژیک: نگاهی اجمالی به وضعیت جهانی". ترجمه فاضل لاریجانی. رهیافت، ۱۴ (زمستان ۷۵): ۲۳-۴۴.
۱۱. توسلی فرحی، مینا. "بررسی کمی اطلاعات پزشکی و زیست پزشکی تولید شده توسط اعضای هیأت علمی

- دانشگاه علوم پزشکی تهران، ایران و شهید بهشتی طی سال‌های ۶۵-۷۰. پایان‌نامه فوق‌لیسانس کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، ۱۳۷۳.
۱۲. حوی، عباس. "اطلاعات چیست؟" دانشمند، سال ۲۸، ویژه‌نامه، ۴۱ (شهریور ۱۳۶۹)، ۵-۸، ۸۸-۸۹.
۱۳. حوی، عباس. *مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی*. تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، نشر کتابخانه، ۱۳۷۲.
۱۴. حسین‌نیا، عبدالحمید. تنگناهای پژوهشی موجود در کشورهای جهان سوم. در کنگره بین‌المللی پیشبرد علم و تکنولوژی در جهان اسلام. (اردیبهشت ۱۳۷۲)، خلاصه مقالات. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۲.
۱۵. خلیلی شورینی، سیاوش. *روش‌های تحقیق در علوم انسانی*. تهران: انتشارات یادواره کتاب، ۱۳۷۵.
۱۶. دیانی، محمدحسین. *روش‌های تحقیق در کتابداری*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول ۱۳۶۹.
۱۷. دیلمقانی، میترا. "بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی رشته مهندسی مکانیک در کسب اطلاعات تخصصی در پنج دانشگاه شهر تهران". پایان‌نامه فوق‌لیسانس کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.
۱۸. رزاقی، محمدحسین. منابع طبیعی و اعتبارات (سرمقاله). *جنگل و مرتع*، ۳۹ (تابستان ۱۳۷۷): ۲-۳.
۱۹. ریاحی، محمداسماعیل. "مجلات و مجرای ارتباط دانشمندان". *رهیافت*، ۸ (بهار ۱۳۷۴)، ۱۰-۱۹.
۲۰. سازمان سنجش آموزش کشور. *راهنمای انتخاب رشته‌های تحصیلی*. ش ۲، سال ۷۱-۷۲.
۲۱. سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین. *اصطلاحنامه کتابداری*. تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۶۵.
۲۲. سن‌گوینا، آی.ان. "مروری بر کتاب‌سنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتابخانه‌سنجی". ترجمه مهرداد ورزیرود کشمیری (گُلزاری)، *اطلاع‌رسانی*، دوره دهم (جدید) ۲ و ۳ (تابستان و پاییز ۱۳۷۲): ۳۸-۵۸.
۲۳. شمایی، گلشنیدی، ابراهیم. "بررسی عوامل بازدارنده و تنگناهای مربوط به فعالیت‌های علمی-پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشکده‌های کشاورزی کشور". پایان‌نامه فوق‌لیسانس کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۳.
۲۴. صادقی، عباس. "بررسی مشکلات تحقیق در رشته‌های علوم انسانی از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه اصفهان". پایان‌نامه فوق‌لیسانس برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم انسانی، ۱۳۷۵.
۲۵. فلاح، ربیع. "منابع طبیعی ایران، گذشته، حال، آینده". *جنگل و مرتع*، ۲۲ (بهار ۱۳۷۳)، ۵-۷، ۴۷-۴۸.
۲۶. کیوی، ریمون. *روش تحقیق در علوم اجتماعی (نظری و عملی)*. ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر. تهران: نشر توتیا، ۱۳۷۵.
۲۷. لامبرت، جیل؛ لامبرت، پینتر. *آچگونگی دستیابی به اطلاعات علمی و فنی*. ترجمه مرکز اطلاعات دانشگاه امام حسین. تهران: دانشگاه امام حسین، ۱۳۷۲.
۲۸. محمدی فروشانی، محمدعلی. "مشکلات پژوهشی در زمینه علم و تکنولوژی". در کنگره بین‌المللی پیشبرد علم و تکنولوژی در جهان اسلام، (۲۷-۲۹ اردیبهشت ۱۳۷۲)، خلاصه مقالات. تهران: دانشگاه تهران، [۱۳۷۲].
۲۹. منصورفر، کریم. *روش‌های آماری*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
۳۰. موزر، نیک. *چگونه پژوهش کنیم؟* ترجمه فاطمه رها دوست. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۲.
۳۱. مهدوی، محمدنقی. "جریان تولید (تهیه)، توزیع (اشاعه) و مصرف اطلاعات در ایران". *اطلاع‌رسانی*. دوره دهم (جدید) شماره ۱، ۱۳۷۲.

۳۲. مهرآزاده، مهران. بازنگری به مسائل و مشکلات مراکز تحقیقاتی دولتی "فصلنامه سیاست علمی و پژوهشی، ۳، (۱۳۷۱).
۳۳. میرزایی، غلامرضا "بررسی فعالیت‌های علمی اعضای هیأت علمی گروه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های دولتی کشور ۱۳۷۴". پایان‌نامه فوق لیسانس دانشگاه تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
۳۴. وزارت جهاد سازندگی، معاونت آموزش و تحقیقات، دفتر طرح و برنامه‌ریزی و هماهنگی امور پژوهشی. خلاصه گزارشات تحقیقاتی مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام اسنادها. نشریه شماره ۳۱، پاییز ۱۳۷۲.
۳۵. وزارت جهادسازندگی، معاونت آموزش و تحقیقات، دفتر طرح و برنامه‌ریزی و هماهنگی امور پژوهشی. مجموعه گزارشات سیمای اعضای هیأت علمی وزارت جهادسازندگی (تا خرداد ۱۳۷۶). مرداد ۱۳۷۶.
۳۶. وزارت فرهنگ و آموزش عالی، دفتر امور پژوهشی. عوامل بازدارنده تحقیقات بنفد و بررسی مقررات و مشکلات اداری مؤسسات تحقیقاتی". تهران: ۱۳۶۳.
۳۷. وزارت فرهنگ و آموزش عالی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، گروه آمار و زبان‌اند. اسامی و مشخصات اعضای هیأت علمی کشور در سال ۱۳۷۳.
۳۸. هانتر، اریک، فهرست‌نویسی رایانه‌ای. ترجمه جعفر مهرداد، مجید آذرخش، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۷۲.

39. Al-Kharafi, F.; El-Rayyes, N.; Janini, Gr. Science Research in Kuwait: a Bibliometric analysis. *Journal of Information Science*. 1987, 13: 37-42.
40. Arunachalam S. A Scientometric Analysis of Superconductivity Research in Isreal. *Journal of Information Science*. 1985, 10: 165-171.
41. Beck, M.T. Editorial Statement. *Scientometrics*. 1978,1: 1-2.
42. Braun, T.; Glanzel, W.; Grupp, H. The Scientometric Weight of 50 Nations in 27 Science Areas, 1989-1993. Part I. All Field Combined, Mathematics, Engineering, Chemistry and physics. *Scientometrics*. 1995, 33(3): 263-293.
43. Braun, T.; Glanzel, W.; Grupp, H. The Scientometric Weight of 50 Nations in 27 Science areas 1989-1993. Part II. life sciences. *Scientometric*, 1995, 34(2): 207-237.
44. Davidson, Fram. J., Narin. F. The Growth of Chinese Scientific Research 1973-84. *Scientometrics*, 1987, 12(1-2): 135-144.
45. Dunster, Julian; Dunster, Katherine. Dictionary of Natural Resource Management CAB International, U.K., 1996.
46. Haiqi, Z.; Yuhua, Z. Scientometric Study on Research Performance in China. *Information Proccessing & Management*, 1997.
47. Pouris, A. A Scientometric Assessment of Agricultural Research in South Africa. *Scientometric*, 1989, 17(5-6): 401-413.